Hz. Ali’nin kayıp kılıcı

O’nun hikayesi Bedir’de başladı. 661 yılının sıcak bir gecesinde, Kûfe’nin camisinde namaz kılan Hazreti Ali, İbn Mülcem’in zehirli kılıcıyla yaralandı. Ölüm döşeğinde, vasiyetini oğullarına bildirdi: “Zülfikar’ı nehirde boğun, düşman eline geçmesin.” Rivayete göre, oğulları Hasan ve Hüseyin, babalarının emriyle kılıcı Fırat’a ya da Dicle’ye attılar; sular yuttu onu, ama efsanesi kaldı.

SEBAHATTİN ÇELEBİ FRANKFURT

Dünyada hiçbir kılıç, hiçbir silah bu kadar uzun süre etkili olmuş mudur? Bir inanç grubunu bu kadar derinden etkileyen başka bir hatıra var mıdır acaba?

Çölün kavurucu kumları altında, Bedir'in sisli sabahında, bir kılıç doğdu efsanelere. Güneş henüz ufukta kızıl bir yara gibi kanarken, savaşın gürültüsü arasında bir adam düştü yere: Âs b. Münebbih, Kureyş'in yiğitlerinden biri. Elindeki kılıç, boğum boğum, omurgası gibi kıvrımlı bir canavar, ganimet yığınlarının arasında parıldıyordu. Hz. Muhammed , o kılıcı eline aldığında, sanki kaderin bir parçasıymış gibi hissetti; yedi karış uzunluğunda, bir karış eninde, kabzası gümüş halkalı, ortasında bir topuzcuğuyla süslü. Adı Zülfikar yani boğumların sahibi olacaktı. Ama o, sadece demir bir parça değil, göklerden inmiş bir ferman gibiydi. Merzûk es-Sakîl adlı bir kılıç ustasının elinden çıktığı rivayet edilir Arap kaynaklarında; Bedir'in tozlu sahnesinde, bu kılıç, bir halifenin kaderini değiştirecekti.

O kılıcı ilk kullanan Peygamber'di. Bedir'den sonra, Uhud'un tepelerinde, ok yağmuru altında Peygamber'i koruyan yiğitler arasında Hz. Ali bin Ebi Talib parlıyordu. Ali'nin kılıcı kırılmıştı; düşmanlar dört bir yanından saldırıyordu. Peygamber, Zülfikar'ı uzattı ona: *"Al ey Ali, bu kılıç senin gibi bir yiğidin elinde parlar."* Arap tarihçileri Ya'kûbî ve Belâzürî'ye göre, bu an Uhud Gazvesi'nde gerçekleşti; Ali, o kılıçla dokuz düşmanı yere serdi, yetmiş yara alsa da Peygamber'i korudu. Gökyüzünden bir ses yankılandı: Cebrail'in *(a.s.)* nidası – *"Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyf illâ Zülfikâr!" – "Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur!"* Bu söz, kılıcı efsaneye dönüştürdü; sanki demir değil, ilahi bir nurdu o. Arap kaynaklarında, kılıcın arkasında belkemiği gibi çıkıntılar olduğu, bu yüzden *"Zülfikar"* dendiği anlatılır. İbn Sa'd'ın Tabakât'ında, Peygamber'in on kılıcı arasından Zülfikar'ın en seçkini olduğu vurgulanır; ama Uhud'da Ali'ye verilmesiyle, o kılıç bir varislik nişanesi haline geldi.

Yıllar aktı, kılıç savaşların efendisi oldu. Hendek Savaşı'nda, Amr bin Abdüd'ün karşısına çıkan Ali, Zülfikar'ı savurduğunda, yer yarıldı sanki. Düşman devi, o çatallı uçla ikiye bölündü; kılıcın bir ucu uzun, diğeri kısa, rakibin kılıcını kıstırıp fırlatmak için yaratılmış gibi. Türk kaynaklarında, bu an destanlara konu olur. Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde, Zülfikar *"Allah'ın aslanı Ali'nin pençesi"* diye anılır; Alevi-Bektaşi menkıbelerinde ise Düldül adlı atıyla birlikte, ilahi bir ikili olarak betimlenir. Türk edebiyatında, Fazîletnâme gibi eserlerde, kılıç bazen 40 arşın uzar, bazen 150; Kan Kal'ası Cengi'nde on adamın kaldıramayacağı ağırlıkta, Umman Cengi'nde bir fili ikiye böler. Yemînî'nin dizelerinde: *"Belinde Zülfikar, altında Düldül / Önünde bile Kanber ol şah kul!"* diye geçer. Bu anlatılar, Hunlardan Osmanlı'ya uzanan bir inancı yansıtır; Zülfikar, Türkistan'da İslam'ın yayılmasında simge olmuş, Safevi ve Osmanlı bayraklarında dalgalanmıştır. TDV İslâm Ansiklopedisi'nde, Türkler'in Zülfikar'a yüklediği anlamın, fevkalade güç inancından doğduğu belirtilir; kılıç, sadece demir değil, adaletin ve hakkın keskin kenarıdır.

İran kaynakları, hikayeyi daha mistik bir perdenin ardına taşır. Şiî geleneğinde, Zülfikar bir emanettir; Peygamber'den Ali'ye, oradan İmamlar zincirine miras kalır. Küleynî'nin el-Kâfî'sinde, İmam Sâdık şöyle buyurur: *"Peygamber'in ruhu alınırken, ilmini ve silahını Ali'ye verdi; Zülfikar, onun yanındaydı."* İmam Rızâ ise *"Zülfikar şimdi benim yanımdadır"* der. İranlı tarihçi Ebu Nuaym'a göre, kılıç Bedir'de ganimetken, Uhud'da Ali'ye verilmesiyle Ehlibeyt'in sırrı olur. Fars edebiyatında, mesnevîlerde Zülfikar, *"nur-u ilahi"*nin yansımasıdır; çatallı ucu, iki âlemi yani zahir ve bâtını simgeler. Alevi-Bektaşi şiirlerinde, Türk ve İran etkileri iç içe: *"Zülfikar gibi keskin kılıç bulunmaz / Ali'nin yüreği yoksa neye yarar?"* diye sorar Mevlânâ'ya atfedilen bir beyit. İran'da, Safevîler döneminde Zülfikar, hilafet mücadelesinin simgesiydi; Şah İsmail'in sancaklarında, kılıcın şekliyle Ehlibeyt sevgisi haykırılırdı. Erfan.ir gibi Şiî kaynaklarda, kılıcın Mehdi'nin zuhurunda yeniden ortaya çıkacağı rivayet edilir; kayboluşu, gaybete hazırlıktır.

Zaman aktıkça, Zülfikar'ın hikayesi savaş meydanlarından saraylara, oradan efsanelere sığındı. Hz. Ali'nin hilafeti döneminde, kılıç onun ayrılmaz yoldaşıydı; Sıffîn'de Muaviye'ye karşı savrulurken, adaletin sesi gibi inledi. Ama asıl serüven, Nehrevân'da, Haricîler'in hain saldırısıyla başladı. 661 yılının sıcak bir gecesinde, Kûfe'nin camisinde namaz kılan Ali, İbn Mülcem'in zehirli kılıcıyla yaralandı. Ölüm döşeğinde, vasiyetini yaptı: *"Zülfikar'ı nehirde boğun, düşman eline geçmesin."* Rivayete göre, oğulları Hasan ve Hüseyin, babalarının emriyle kılıcı Fırat'a ya da Dicle'ye attılar; sular yuttu onu, ama efsanesi kaldı. Arap kaynaklarında Belâzürî, bu vasiyeti doğrular; kılıcın *"düşmana bırakılmaması"* emri, onun kutsallığını vurgular. Türk menkıbelerinde, nehirde kaybolurken balıklar onu korur, bir gün geri dönecek diye anlatılır.

Kayboluş, efsaneleri çoğalttı. İran Şiîliğinde, Zülfikar İmamlar'a miras kaldı; İmam Mehdi'nin gaybetinde saklıdır, zuhurunda eline geçecektir. Küleynî'ye göre, İmam Sâdık *"Benim yanımda Peygamber'in kılıcı Zülfikar'dır"* der; bu, bâtını bir emanettir, fiziki kaybolu şu gizler. Türk kaynaklarında, Osmanlı'da Zülfikar simgesi bayraklarda yaşadı, ama gerçek kılıç kayıptı.

Evliya Çelebi, Topkapı'da *"Zülfikar'a benzer bir kılıç"* gördüğünü yazar, ama o düz bir kılıçtır – asıl olan kaybolmuştur. Alevi-Bektaşi geleneğinde, kayboluş bir metafor: Zülfikar, hakikatin iç dünyasında saklıdır; *"Ali'nin yüreği yoksa Zülfikar neye yarar?"* diye sorar şiirler. İranlı şairler, Farsça mesnevîlerde, kılıcın Necef'te türbede gizlendiğini fısıldar; bazı rivayetlerde Kum veya Meşhed'de saklıdır. Ama hiçbir kaynak, kesin yeri göstermez; kayboluşu, onun ilahi sırrını korur.

Yüzyıllar geçti, Zülfikar simge oldu. Osmanlı'da, Safevîler'de, hatta Fâtımîler'de bayraklarda dalgalandı; Türkistan'da gazâlarda, İran'da matem törenlerinde anıldı. Arap coğrafyasında, hadis kitaplarında bir hatıra; Türk destanlarında bir kahramanlık nişanesi; İran şiirlerinde bir bâtını nur. Ama kayıp, acıyı derinleştirdi. Nehir sularında mı battı, İmam Mehdi'nin elinde mi saklı, yoksa gaybın bir köşesinde mi bekliyor?

Efsaneler susmaz: Bir gün, Mehdi zuhur ettiğinde, Zülfikar parlayacak; adaletin keskin ucu, zulmü biçecek. Hz. Ali'nin vasiyeti gibi, o kılıç da kayboldu ki, arayanlar bulsun; simge olarak yaşasın, kalplerde keskin kalsın.

Bu kayıp, sadece bir kılıcın değil, bir çağın hikayesidir. Bedir'in kumlarından Necef'in türbesine, Uhud'un tepelerinden Fırat'ın derinliklerine... Zülfikar, demirden öte bir ruh; Ali'nin eliyle gökten inmiş, nehirde kaybolmuş, ama efsanede sonsuz. Belki bir gün, sular çekildiğinde, kumlar arasında parlar; ya da Mehdi'nin elinde doğar yeniden. O zamana dek, hikayesi anlatılır: Yiğitlerin, adaletin, kaybolmuş bir nurun hikayesi.

